

NORGES HØYESTERETT

Den 12. juni 2009 avsa Høyesterett dom i

HR-2009-01193-P, (sak nr. 2009/202), straffesak, anke over dom,

A (advokat Steinar Thomassen – til prøve)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (riksadvokat Tor-Aksel Busch)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder anke over lagmannsrettens dom i en straffesak om blant annet seksualforbrytelser, og reiser særlig spørsmål om det er i samsvar med retten til en rettferdig rettergang og retten til overprøving av en straffedom at skyldspørsmålene er avgjort av lagretten – juryen – uten begrunnelse.
- (2) A ble ved tiltalebeslutning utferdiget av Vestfold og Telemark statsadvokatembeter 9. mai 2008 satt under tiltale ved Sandefjord tingrett for følgende forhold:

”I. **Straffeloven § 192 første ledd bokstav a**
for ved vold eller ved truende adferd å ha skaffet seg seksuell omgang.

Grunnlag:

I tidsrommet sommeren 2004 til desember 2006 i ----- og/eller i ---veien -- i X, førte han ved en rekke anledninger sin stesønn Bs penis inn i sin munn og sugde på denne til tross for at B klart gav uttrykk for at han ikke ønsket dette. Han skaffet seg den seksuelle omgang ved at han i samme periode, og i forbindelse med enkelte av de konkrete overgrep, slo og/eller sparket B og uttalte blant annet at han skulle drepe B og/eller andre i hans familie hvis B

ikke gjorde som han ville. Han skapte derved en konstant frykt for ham hos B, slik at B ikke turde å gjøre større motstand.

- II. Straffeloven § 195, første ledd, første straffalternativ
for å ha hatt seksuell omgang med et barn under 14 år.

Grunnlag:

Til tid og på sted som nevnt i post I, hadde han den der nevnte seksuelle omgang med sin stesønn B, født 29. oktober 1993.

- III. Straffeloven § 199 første ledd
for å ha hatt seksuell omgang med stebarn.

Grunnlag:

Til tid og på sted som nevnt i post I, hadde han den der nevnte seksuelle omgang med sin stesønn B, født 29. oktober 1993.

- IV. Straffeloven § 201 bokstav c
for i handling å ha utvist krenkende eller annen uanstendig atferd overfor barn under 16 år.

Grunnlag:

Til tid og på sted som nevnt i post I, gjennomførte han flere av de der nevnte seksuelle overgrep mens C, født 28. februar 1995, var tilstede og så på.

- V. Straffeloven § 219 første ledd

fra sommeren 2004 til 31.12.2005:

for å ha utsatt noen av hans husstand tilhørende person for nød ved motvillig å unndra seg den påhvilende forsørgerplikt eller som ved vanrøkt, mishandling, eller annen lignende adferd oftere eller grovt krenket sine plikter mot ektefelle eller barn eller noen av hans husstand tilhørende eller hans omsorg undergitt person, som på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter er ute av stand til å hjelpe seg selv.

fra 01.01.2006 til januar 2008:

for grovt eller gjentatt å ha truet, tvunget, øvet vold mot eller på annen måte ha krenket eller mishandlet noen i sin husstand eller noen i sin omsorg.

Grunnlag:

I tidsrommet sommeren 2004 til januar 2008 på sted som nevnt i post I, har han ved en rekke anledninger krenket, truet og øvet vold mot sine stebarn C og B, blant annet ved:

- gjentatte anledninger å true med å drepe dem,
- gjentatte anledninger å ha truet dem med en kjøttøks og ved en anledning å ha løpt etter dem med kjøttøksen og hugget med denne i en dør de låste seg inne bak,
- gjentatte anledninger å ha slått B, blant annet med et belte
- gjentatte anledninger å ha sparket B,
- gjentatte anledninger å ha slått C med flat og knyttet hånd og med en stekespade,

- å ha tvunget C til å spise mat han hadde spyttet i,
- å ha truet med å hive en fruktkniv på C,
- gjentatte anledninger å ha krenket C verbalt, blant annet ved å si hun var dum når hun gjorde lekser, og kalle henne hore og andre krenkende ting.”

(3) Sandefjord tingrett avsa 19. september 2008 dom med slik domsslutning:

”A, født 23.04.1973, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, § 195 første ledd første alternativ, § 199 første ledd, § 201 bokstav c, samt § 219 første ledd, til fengsel i 3 år. Straffeloven § 62 første ledd og § 64 første ledd er anvendt.

Varetekt kommer til fradrag med 55 dager.

A, født 23.04.1973 dømmes til innen 2 uker fra dommens forkynnelse å erstatte B 291093 kr 150.000 og C 280295 kr 50.000.

Saksomkostninger idømmes ikke.”

(4) A anket tingrettens dom til Agder lagmannsrett. Anken gjaldt bevisbedømmelsen under skyldsspørsmålet for samtlige tiltaleposter. Agder lagmannsrett var under ankeforhandlingen satt med lagrette, jf. straffeprosessloven § 352 første ledd. Lagretten ble forelagt følgende spørsmål:

Spørsmål 1 – hovedspørsmål:

(For å svare ja på dette spørsmål kreves flere enn 6 stemmer)

Er tiltalte A skyldig i ved vold eller ved truende adferd å ha skaffet seg seksuell omgang,

ved at han i tidsrommet sommeren 2004 til desember 2005 i ----- og/eller i ---veien -- i X, førte sin stesønn Bs penis inn i sin munn og sugde på den, og skaffet seg den seksuelle omgangen ved at han i samme periode slo og/eller sparket B og blant annet uttalte at han skulle drepe B og/eller andre i hans familie hvis B ikke gjorde som han ville?

Spørsmål 2 – hovedspørsmål:

(For å svare ja på dette spørsmål kreves flere enn 6 stemmer)

Er tiltalte A skyldig i å ha hatt seksuell omgang med et barn under 14 år,

ved at han til tid og på sted som nevnt i spørsmål 1, førte sin stesønn Bs, født 29.10.93, penis inn i sin munn og sugde på den?

Spørsmål 3 – hovedspørsmål:

(For å svare ja på dette spørsmål kreves flere enn 6 stemmer)

Er tiltalte A skyldig i å ha hatt seksuell omgang med stebarn,

ved at han til tid og på sted som nevnt i spørsmål 1, hadde den der nevnte seksuelle omgang med sin stesønn B?

Spørsmål 4 – hovedspørsmål:

(For å svare ja på dette spørsmål kreves flere enn 6 stemmer)

Er tiltalte A skyldig i for i handling å ha utvist krenkende eller annen uanstendig atferd overfor barn under 16 år,

ved at han til tid og på sted som nevnt i spørsmål 1, gjennomførte minst ett av de der nevnte seksuelle overgrep mens C, f. 28.02.95, var til stede og så på?

Spørsmål 5 – hovedspørsmål:

(for å svare ja på dette spørsmål kreves flere enn 6 stemmer)

Er tiltalte A skyldig i

fra sommeren 2004 til 31.12.2005

å ha utsatt noen av hans husstand tilhørende person for nød ved motvillig å unndra seg den påhvilende forsørgelsesplikt eller som ved vanrøkt, mishandling, eller annen lignende adferd oftere eller grovt krenket sine plikter mot ektefelle eller barn eller noen av hans husstand tilhørende eller hans omsorg undergitt person, som på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter er ute av stand til å hjelpe seg selv,

fra 01.01.2006 til januar 2008: for grovt eller gjentatt å ha truet, tvunget, øvet vold mot eller på annen måte ha krenket eller mishandlet noen i sin husstand eller noen i sin omsorg,

ved at han i tidsrommet sommeren 2004 til januar 2008 på sted som nevnt i spørsmål 1, krenket og/eller truet og/eller øvet vold mot sine stebarn C og B, blant annet ved å true med å drepe dem og/eller å ha løpt etter dem med en kjøttøks og hugget med denne i en dør de låste seg inne bak og/eller å ha slått B, blant annet med et belte, og/eller å ha sparket B og/eller å ha slått C med flat og/eller knyttet hånd og/eller med en stekespade og/eller å ha forsøkt å tvinge C til å spise mat han hadde spyttet i og/eller ved å ha truet med å hive en fruktkniv på C og/eller å ha krenket C verbalt, blant annet ved å si hun var dum når hun gjorde lekser og kalle henne hore og andre krenkende ting, og at en eller flere av de ovennevnte forhold skjedde gjentatte ganger?"

- (5) Lagretten svarte ja på alle spørsmålene, og retten godtok kjennelsen. Agder lagmannsrett avsa 16. januar 2009 dom med slik domsslutning:

- "1. A, født 23. april 1973, dømmes for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a, straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ, straffeloven § 199 første ledd, straffeloven § 201 bokstav c og straffeloven § 219 første ledd, sammenholdt med straffeloven § 62 første ledd og straffeloven § 64 første ledd, til en straff av fengsel i 5 – fem – år. Til fradrag i straffen kommer 55 dager for utholdt varetekt.
2. A betaler oppreisning til B, født 29. oktober 1993 med 150.000 – etthundreogfemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
3. A betaler oppreisning til C, født 28. februar 1995 med 75.000 – syttifemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse."

- (6) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder saksbehandlingen og straffutmålingen. Høyesteretts ankeutvalg besluttet 25. februar 2009 å tillate anken over saksbehandlingen fremmet. For øvrig er anken nektet fremmet.
- (7) Ankesaken er etter beslutning av justitiarius 13. mars 2009 behandlet av Høyesterett i plenum, jf. domstolloven §§ 5 fjerde ledd siste punktum og 6 annet ledd første punktum. Et habilitetsspørsmål ble avgjort ved kjennelse 3. april 2009. Saken er behandlet sammen med sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397), D mot Den offentlige påtalemyndighet. Forsvarerne delte de ulike temaene seg imellom, og aktor behandlet langt på vei sakene under ett. Det er i dag avsagt dom i sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397).
- (8) A har i hovedtrekk gjort gjeldende:

- (9) Lagmannsrettens domfellelse basert på en ubegrunnet avgjørelse av lagretten, er i strid med retten til en rettferdig rettergang, som er nedfelt i den europeiske menneskerettskonvensjonen – EMK – artikkel 6 nr. 1 og den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter – SP – artikkel 14 nr. 1, og med den rett til overprøving som er nedfelt i SP artikkel 14 nr. 5.
- (10) Den europeiske menneskerettsdomstol – EMD – har i en rekke saker uttalt at retten til en rettferdig rettergang blant annet omfatter rett til begrunnelse for rettens avgjørelser, se for eksempel Kjølbros: Den europeiske menneskerettighetskonvensjon – for praktikere, 2. utgave, side 424 flg. med videre henvisninger. I jursaker har EMD riktignok lenge lagt til grunn at spørsmålene til juryen – forutsatt at de er tilstrekkelig presise – kan kompensere for manglende begrunnelse, se for eksempel Den europeiske menneskerettskommisjonens avgjørelse i Zarouali mot Belgia fra 1994 og EMDs avvisningsavgjørelse i saken Papon mot Frankrike fra 2001. I dommen 13. januar 2009 i saken Taxquet mot Belgia kom imidlertid EMD enstemmig til at artikkel 6 nr. 1 var krenket da Taxquet ble domfelt på grunnlag av juryens nakne ja-svar. Taxquet-dommen er ikke endelig, men det svekker ikke dens betydning. Dommen peker på grunnleggende hensyn for begrunnelse, som også svarer til norske verdiprioriteringer slik de er kommet til uttrykk i en rekke utredninger og innlegg i debatten om juryordningen. Det følger av dette at juryordningen i Norge slik den er praktisert i saken mot A, er i strid EMK artikkel 6 nr. 1, jf. SP artikkel 14 nr. 1.
- (11) Begrunnelsesplikten som følger av SP artikkel 14 nr. 5, var tema for FNs menneskerettskomité's uttalelse 17. juli 2008 i den såkalte restauratørsaken. I storkammeravgjørelsen i Rt. 2008 side 1764 avsnitt 90 og 91 gjør Høyesterett rede for sin forståelse av komiteens premisser. Det påpekes at et krav om begrunnelse er en nødvendig sikkerhetsforanstaltning for at det foretas en *reell* overprøving, og gjør det også mulig å etterprøve at det har funnet sted en reell overprøving av anken. Avgjørelsen gjaldt ankesiling, men synspunktene må ha vel så stort gjennomslag ved en ankebehandling. FNs menneskerettskomité har også uttalt at der konvensjonsstatens lovgivning gir anledning til overprøving i mer enn én instans, må dommer som kan påankes, være skriftlige og begrunnet ("duly reasoned") slik at ankeadgangen blir effektiv. Det vises til komiteens generelle kommentar 32 (2007) avsnitt 45 til 49 og til uttalelser i individklagesaker, for eksempel Morrison mot Jamaica (sak nr. 663/1995) avsnitt 8.5.
- (12) A har lagt ned slik påstand:
- "Lagmannsrettens dom med ankeforhandling oppheves."**
- (13) *Påtalemyndigheten* har i hovedtrekk gjort gjeldende:
- (14) Manglende begrunnelse for avgjørelsen av skyldspørsmålet er en svakhet ved juryordningen, men den norske juryordningen er ikke i strid med menneskerettighetene.
- (15) Det kan ikke utledes noen slik begrunnelsesplikt av SP artikkel 14 nr. 5 eller av Høyesteretts storkammers avgjørelse om begrunnelsesplikt ved ankesiling i Rt. 2008 side 1764. Ved ankesiling er det et poeng at det gis begrunnelse for å vise at det er skjedd en reell overprøving. Ved lagmannsrettens behandling av anker med lagrette behandles

saken på ny, basert på bevisumiddelbarhet, og det følger dermed av straffeprosesslovens system at det skjer en reell overprøving av tingrettens dom.

- (16) I og med at Høyesterett ikke kan prøve bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet ved anke over lagmannsrettens dom, er det ikke behov for begrunnelse for å sikre effektiv ankeadgang. Det er ingen forskjell på de tilfellene hvor det skjer domfellelse og frifinnelse i første instans i så måte.
- (17) Heller ikke av EMK artikkel 6 nr. 1 om retten til rettferdig rettergang kan det utledes noen begrunnelsesplikt. Den sentrale avgjørelsen, *Taxquet mot Belgia*, er ikke endelig. Den er dessuten uklar og dens generelle rekkevidde tvilsom. Det er også betydelige forskjeller både mellom det belgiske og norske systemet, og mellom den belgiske *Taxquet*-saken og *As* sak. I en slik situasjon bør Høyesterett være tilbakeholden med å konstatere konvensjonsbrudd.
- (18) Påtalemyndigheten har lagt ned slik påstand:
- ”Anken forkastes.”**
- (19) *Jeg er kommet til at anken ikke fører fram.*
- (20) Som det fremgår av dagens dom i sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397), kan det ikke utledes av konvensjonsorganenes praksis at en straffedom som er basert på et ubegrunnet ja-svar fra lagretten, er uforenlig med rettighetene som er nedfelt i EMK artikkel 6 nr. 1, SP artikkel 14 nr. 1 eller SP artikkel 14 nr. 5 for så vidt den sistnevnte bestemmelsen stiller krav om begrunnelse for at ankeinstansen – Høyesterett – skal kunne overprøve dommen. Det avgjørende er om formålene bak begrunnelseskravet blir tilfredsstillende ivaretatt på annen måte. Det er videre konkludert med at den norske juryordningen har mekanismer for å ivareta disse formålene, og at saker behandlet i tråd med straffeprosesslovens krav normalt vil oppfylle kravet til en rettferdig rettergang. Jeg kommer tilbake til om dette er tilfelle i *As* sak, men vurderer først *As* anførsel om at lagrettens manglende begrunnelse innebærer en krenkelse av SP artikkel 14 nr. 5 fordi det uten begrunnelse ikke er noen sikkerhet for at lagmannsrettens overprøving har vært reell. Også EMK protokoll 7 artikkel 2 inneholder en rett til overprøving av straffedommer, men jeg finner det unødvendig å gå nærmere inn på denne bestemmelsen, som er mer begrenset enn SP artikkel 14 nr. 5.
- (21) SP artikkel 14 nr. 5 lyder:
- ”Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law.”**
- (22) Bestemmelsens krav til begrunnelse for å sikre en reell overprøving, var tema i Menneskerettskomiteens uttalelse 17. juli 2008 (kommunikasjon nr. 1542/2007) – den såkalte restauratørsaken. Saken gjaldt en norsk restauratør som var domfelt i tingretten. Hans anke til lagmannsretten var nektet fremmet, uten annen begrunnelse enn at det var klart at anken ikke ville føre fram, jf. straffeprosessloven § 321 annet ledd. Komiteen fant at Norge hadde krenket SP artikkel 14 nr. 5. Den viste til at statene etter artikkel 14 nr. 5 har en plikt til å foreta en reell – ”substantial” – overprøving. Fraværet av en begrunnelse for hvorfor det var åpenbart at anken ikke ville føre fram, gjorde at det kunne stilles spørsmål ved om det var skjedd en reell overprøving av domfellelsen og straffutmålingen.

Uttalelsen og dens konsekvenser for lagmannsrettens ankesiling er behandlet i Rt. 2008 side 1764. Det pekes i avsnitt 90 og 91 på at begrunnelsen dels skal sikre at avgjørelsen er truffet etter en grundig og gjennomtenkt vurdering, dels at det skal være mulig å etterprøve at det har funnet sted en reell overprøving, både for den domfelte selv og for et eventuelt overordnet kontrollorgan.

- (23) A har anført at restauratørsaken har betydelig overføringsverdi til hans sak. Etter mitt syn har restauratørsaken liten overføringsverdi til saker der anken er henvist til ankeforhandling. Der ankeforhandling skal omfatte bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, foretar lagmannsretten en fullstendig ny behandling av straffesaken, jf. straffeprosessloven § 331. Avgjørelser i lagmannsretten skal utelukkende baseres på det som fremkommer i hovedforhandlingen i denne instansen, og før lagretten har avsagt sin kjennelse, skal som regel bare slutningen i den påankede dommen leses opp, jf. § 362 siste ledd. Det følger dermed av lovens system at det skjer en reell overprøving slik SP artikkel 14 nr. 5 krever.
- (24) I As anke er det også gjort gjeldende som stridende mot SP artikkel 14 nr. 5 at vår lagretteordning gjør det umulig for domfelte å kontrollere at lagretten har vurdert hans anførsler på en forsvarlig måte, og stilt riktig krav til bevisets styrke eller om den har bygget sin avgjørelse på et faktum som er i strid med vitterlige kjensgjerninger eller av andre grunner klart og uomtvistelig er uriktig. Dette er etter mitt skjønn et spørsmål om vår juryordning har mekanismer for å ivareta behovet for etterprøvbarehet. I sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397), er dette drøftet og besvart bekreftende, se særlig avsnitt 69-78.
- (25) Jeg går så over til en konkret vurdering av As sak.
- (26) Det fremgår av lagmannsrettens rettsbok at forhandlingen varte i fire dager. Det ble ført ni vitner, avspilt videoopptak av dommeravhør av den ene fornærmede, og fremlagt enkelte andre bevis. For øvrig ble forhandlingene gjennomført i samsvar med de rettsregler som er beskrevet i dommen avsagt i dag i sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397). Spørsmålene beskrev de straffebud tiltalen gjaldt og de faktiske forhold lagretten skulle ta stilling til om A hadde gjort seg skyldig i. Det var riktignok slik at flere av disse forholdene var bundet sammen med ”og/eller”, slik at man ikke av lagrettens ja-svar fikk informasjon om hvilke han var funnet skyldig i. Som det fremgår av redegjørelsen i sak HR-2009-01192-P, (sak nr. 2009/397) skal dette i vårt system avgjøres i forbindelse med reaksjonsfastsettelsen, hvilket også er gjort. Domsgrunnene for straffutmålingen inneholder en utførlig beskrivelse av de handlingene som ligger til grunn for straffutmålingen.
- (27) Jeg kan på denne bakgrunn ikke se at det er noe som tilsier at lagmannsretten ikke har foretatt en reell overprøving av tingrettens dom, eller at de formålene en begrunnelse for øvrig skulle ivaretatt, ikke på tilfredsstillende måte er ivaretatt ved lagmannsrettens behandling av As anke. Det foreligger derfor ingen krenkelse av EMK eller SP.
- (28) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

- (29) Dommer **Gjølstad:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (30) Dommer **Lund:** Likeså.
- (31) Dommer **Gussgard:** Likeså.
- (32) Dommer **Tjomsland:** Likeså.
- (33) Dommer **Coward:** Likeså.
- (34) Dommer **Stang Lund:** Likeså.
- (35) Dommer **Bruzelius:** Likeså.
- (36) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (37) Dommar **Utgård:** Det same.
- (38) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (39) Dommer **Øie:** Likeså.
- (40) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (41) Dommer **Endresen:** Likeså.
- (42) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (43) Kst. dommer **Falkanger:** Likeså.
- (44) Justitiarius **Schei:** Likeså.

(45) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekrefte: